

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่องการเพิ่มลักษณะไทยให้สถาปัตยกรรมสมัยใหม่: กรณีศึกษาท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ ได้ใช้แนวความคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นฐานข้อมูลในการทำวิจัยดังนี้

2.1 แนวความคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับท่าอากาศยาน

2.1.1 ความหมายของท่าอากาศยาน

2.1.2 วิวัฒนาการของท่าอากาศยาน

2.1.3 องค์ประกอบของท่าอากาศยาน

2.2 แนวความคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมไทย

2.2.1 ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยในอดีต

2.2.2 ประเภทของสถาปัตยกรรมไทยในอดีต

2.2.3 รูปแบบสถาปัตยกรรมในงานสถาปัตยกรรมไทยในอดีต

2.2.4 รูปแบบงานสถาปัตยกรรมไทยในปัจจุบัน

2.3 ทฤษฎีการรับรู้ของมนุษย์

2.3.1 อิทธิพลที่มีต่อการรับรู้ทางทัศนภาพ

2.3.2 วิธีการสื่อความหมายทางสถาปัตยกรรม

2.1 แนวความคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับท่าอากาศยาน

2.1.1 ความหมายของท่าอากาศยาน

ท่าอากาศยาน (airport) หมายถึง สถานที่บนพื้นดินหรือบนพื้นน้ำ ที่ใช้เป็นที่ขึ้นลงของเครื่องบิน เพื่อรับส่งผู้โดยสาร สัมภาระ สินค้า ไปรษณีย์ภัณฑ์ ฯลฯ และในท่าอากาศยานจะมีอาคารและอุปกรณ์อำนวยความสะดวกที่จะให้บริการแก่เครื่องบิน ผู้โดยสาร การขนส่งสัมภาระ ไปรษณีย์ภัณฑ์ หรืออาจกล่าวได้อีกนิยามหนึ่งว่า ท่าอากาศยานคือสถานที่ซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างการขนส่งทางอากาศและภาคพื้นดิน

ผู้คนทั่วไปมักเรียกท่าอากาศยานด้วยความคุ้นเคยว่า “สนามบิน” ซึ่งทั้งสองคำนี้มีความหมายเหมือนกัน ต่างกันที่คำว่า “ท่าอากาศยาน” ได้มีการระบุใช้ในพระราชบัญญัติศุลกากรฉบับที่ 8 พ.ศ. 2480 ส่วนคำว่า “สนามบิน” เป็นคำที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการเดินอากาศ

2.1.2 วิวัฒนาการของท่าอากาศยาน

วิวัฒนาการของท่าอากาศยานจากอดีตจนถึงปัจจุบันสามารถจัดลำดับขั้นตอนสำคัญโดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 เริ่มจากการมีองค์ประกอบ 2 สิ่งที่สัมพันธ์กันคือ มีเครื่องบินและมีที่สำหรับให้เครื่องบินลง

ขั้นที่ 2 เริ่มมีผู้โดยสารเครื่องบินเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

ขั้นที่ 3 เมื่อมีผู้โดยสารก็เริ่มมีสิ่งปลูกสร้างเพื่อใช้เป็นสำนักงาน และที่พักของผู้โดยสาร

ขั้นที่ 4 สิ่งปลูกสร้างซึ่งเป็นสำนักงานขั้นที่ 3 ส่วนหนึ่งพัฒนาเป็นหอบังคับการบิน เพื่อทำหน้าที่ให้ข้อมูลสำหรับการขึ้นลงของเครื่องบิน

ขั้นที่ 5 เมื่อกิจการต่าง ๆ ขยายตัวมากขึ้น มีคนต้องการเดินทาง โดยเครื่องบินขึ้นลงมากขึ้น ดังนั้นจึงมีการจัดสถานที่สำหรับจอดเครื่องบินหลาย ๆ เครื่อง พื้นที่ดังกล่าวเรียกว่า ลานจอดอากาศยาน

ขั้นที่ 6 เป็นขั้นการพัฒนาเมื่อมีผู้โดยสารมากขึ้นเครื่องบินมากขึ้น จึงต้องมีการจัดช่องทางเข้าออกสำหรับผู้โดยสารที่จะขึ้นเครื่องบินเรียกว่าทางออกขึ้นเครื่องบินและทางเข้าจากเครื่องบิน

ท่าอากาศยานแห่งประเทศไทย ได้มีวิวัฒนาการตามลำดับขั้นตอนข้างต้นคือระหว่างวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2454 นายพัน เดน บอร์น ชาวเบลเยียม ได้นำเครื่องบินแบบ ฮอวิลไรท์ ปีก 2 ชั้น มาแสดงการบินเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ที่สนามม้าราชกรีฑาสโมสร ปทุมวัน สองปีต่อมา คือ พ.ศ. 2456 กระทรวงกลาโหมได้ใช้พื้นที่สนามม้าราชกรีฑาสโมสรส่วนหนึ่งเป็นสนามบิน เรียกว่า “สนามบินสระปทุม” จึงกล่าวได้ว่าสนามบินสระปทุมเป็นสนามบินแห่งแรกของประเทศไทย ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2457 ได้มีการพิจารณากันว่าที่ตั้งของสนามบินถาวรควรจะอยู่ที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง ดังนั้นจึงมีการย้ายสนามบินไปอยู่ ณ สถานที่ซึ่งเป็นที่ดอน ตอนเหนือของอำเภอบางเขน ซึ่งเรียกว่า “ดอนอิเหนียว” และต่อมาเรียกกันว่า “สนามบินดอนเมือง”

สนามบินของประเทศไทยในระยะแรกใช้ในกิจการของทหารเป็นหลัก และได้เริ่มมีบทบาทด้านอื่น ๆ มากขึ้นตามลำดับ กล่าวคือ เมื่อ พ.ศ. 2462 มีการทดลองใช้เครื่องบินนำผู้ไปรษณีย์จากสนามบินดอนเมืองไปส่งที่จังหวัดจันทบุรีเป็นครั้งแรก หลังจากนั้นได้มีการบินเพื่อช่วยเหลือกรมไปรษณีย์โทรเลขในการรับส่งหนังสือทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2463 เป็นต้นมา และในปี พ.ศ. 2473 สายการบิน เคแอลเอ็ม รอยัล ดัตช์ แอร์ไลน์ ได้ขอแวะลงที่สนามบินดอนเมือง ซึ่งนับเป็นสายการบินพาณิชย์นานาชาติสายแรกที่มาลงประเทศไทย กิจการการบินทางด้านพลเรือนในประเทศไทย ได้มีการพัฒนาเป็นลำดับ และมีการเปลี่ยนชื่อสนามบินดอนเมืองเป็นท่าอากาศยานกรุงเทพ เมื่อ พ.ศ. 2498

2.1.3 องค์ประกอบของท่าอากาศยาน

ท่าอากาศยานทุกแห่งแบ่งพื้นที่ในท่าอากาศยานเป็น 2 เขตใหญ่ ๆ คือเขตการบิน (airside) และ เขตนอกการบิน (landside) โดยมีมาตรฐานและรายละเอียดต่าง ๆ ขององค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1) เขตการบิน (airside) คือพื้นที่ภายในสนามบินที่เครื่องบินใช้สำหรับขึ้นลงและขับเคลื่อน และพื้นที่บริเวณใกล้เคียง รวมถึงอาคารหรือส่วนของอาคารที่ออกไปสู่พื้นที่นั้นซึ่งมีการควบคุมการเข้าออก โดยมีองค์ประกอบหลักดังต่อไปนี้

1.1) ทางวิ่ง (runway) คือ พื้นที่สนามบินที่จัดเตรียมไว้สำหรับการขึ้นลงของเครื่องบินโดยเฉพาะ ทางวิ่งมีลักษณะเหมือนถนน แต่ต้องแข็งแรงทนทานกว่า เนื่องจากต้องรองรับเครื่องบินซึ่งมีน้ำหนักกดมาก พื้นผิวทางวิ่งอาจเป็นคอนกรีตหรือแอสฟัลต์ติดคอนกรีตก็ได้ แต่ที่สำคัญต้องมีผิวเรียบและมีความลาดเอียงที่เหมาะสมกับการให้เครื่องบินขึ้นลงอย่างสะดวกและปลอดภัย ความยาวของทางวิ่งขึ้นอยู่กับสภาพทางภูมิศาสตร์ของท่าอากาศยาน และความต้องการใช้ทางวิ่งของเครื่องบินแต่ละแบบ

1.2) ทางขับ (taxiway) คือ พื้นที่บนสนามบินที่จัดเตรียมไว้สำหรับให้เครื่องบินขับเคลื่อนระหว่างลานจอดอากาศยานกับทางวิ่ง หรือกล่าวได้ว่าทางขับเป็นเส้นทางที่เชื่อมระหว่างลานจอดอากาศยานกับทางวิ่ง คุณลักษณะของทางขับเหมือนกับทางวิ่ง คือต้องมีพื้นผิวเรียบ และรองรับน้ำหนักเครื่องบินได้ดี ทั้งยังต้องมีความกว้างที่เหมาะสมและปลอดภัยต่อเครื่องบิน

1.3) ลานจอดอากาศยาน (apron) คือ พื้นที่ที่จัดไว้สำหรับเป็นที่จอดเครื่องบิน ซึ่งต้องมีความกว้างและมีขนาดพอให้เครื่องบินจอด และเข้าออกได้อย่างปลอดภัย นอกจากนั้น

ต้องมีพื้นที่เพียงพอสำหรับบริการที่จะเข้าไปบริการด้านต่าง ๆ ในลานจอดอากาศยานขณะที่เครื่องบินจอดอีกด้วย ลานจอดอาคารอาจอยู่ติดกับตัวอาคารผู้โดยสาร หรืออยู่ห่างออกไปจากตัวอาคารผู้โดยสารก็ได้ ขึ้นอยู่กับการให้บริการผู้โดยสารในการขึ้นลงเครื่องบิน ลานจอดอากาศยานที่อยู่ติดกับตัวอาคารจะมีอุปกรณ์ที่เรียกว่า “สะพานเทียบเครื่องบิน” ยื่นออกไปจากตัวอาคารผู้โดยสาร เพื่อให้เครื่องบินจอดเทียบกับสะพานเทียบเครื่องบิน ซึ่งผู้โดยสารสามารถเดินเข้าและออกเครื่องบินโดยผ่านสะพานนี้ ส่วนลานจอดอากาศยานที่อยู่ห่างจากตัวอาคารผู้โดยสารจะต้องมีระบบขนส่งผู้โดยสารระหว่างตัวอาคารและเครื่องบิน

1.4) ทางขึ้นเครื่องบินหรือ ทางเข้าจากเครื่องบิน (gate) คือ จุดที่ผู้โดยสารออกจากอาคารผู้โดยสารเพื่อไปขึ้นเครื่องบิน หรือจุดที่ผู้โดยสารเข้าสู่ตัวอาคารหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นช่องทางเชื่อมต่อระหว่างตัวอาคารผู้โดยสารกับเครื่องบินสถานีดับเพลิงและกู้ภัย (fire fighting station)

1.5) สถานีดับเพลิงและกู้ภัย (fire station) ความปลอดภัยของเครื่องบินและผู้โดยสารนับว่าเป็นภารกิจที่มีความสำคัญยิ่งของการให้บริการของท่าอากาศยาน องค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ จึงได้กำหนดให้ท่าอากาศยานต้องมีการช่วยเหลือผู้โดยสารและกู้ภัยเครื่องบิน กรณีที่มีอุบัติเหตุขณะขึ้นลงที่ท่าอากาศยาน ดังนั้นท่าอากาศยานจึงต้องสร้างสถานีดับเพลิงและกู้ภัยเพื่อดำเนินการดังกล่าว ซึ่งโดยทั่วไปที่ตั้งของสถานีจะอยู่ในเขตการบิน ในตำแหน่งที่สามารถให้ความช่วยเหลือเครื่องบินที่ประสบอุบัติเหตุได้อย่างรวดเร็วและปลอดภัย

2) เขตนอกการบิน (landside) คือพื้นที่และอาคารภายในท่าอากาศยาน หรือสนามบินที่ได้อยู่ในเขตการบิน ซึ่งเป็นบริเวณที่ผู้มิได้เดินทางสามารถเข้าออกได้โดยไม่มีการควบคุม โดยมีองค์ประกอบหลักดังต่อไปนี้

2.1) อาคารผู้โดยสาร (passenger terminal) คือ อาคารหลักที่ท่าอากาศยานจัดไว้สำหรับให้ผู้โดยสารเข้าและผู้โดยสารขาออกทำพิธีการต่าง ๆ สำหรับการเดินทาง ตลอดจนการพักรอก่อนออกเดินทาง ดังนั้นอาคารผู้โดยสารจึงเป็นอาคารที่สำคัญ เพราะเป็นอาคารสำหรับให้บริการแก่ผู้โดยสารโดยตรง และถึงแม้ว่าอาคารแห่งหนึ่ง ๆ จะต้องมีองค์ประกอบและสิ่งก่อสร้างหลายอย่าง แต่อาคารผู้โดยสารจะเป็นอาคารที่มองเห็นได้อย่างเด่นชัดจากภายนอกท่าอากาศยาน และเป็นเสมือนภาพรวม หรือตัวแทนที่จะแสดงให้เห็นว่าท่าอากาศยานมีขนาดใหญ่ และมีความทันสมัยเพียงใด

พื้นที่ของท่าอากาศยาน ปริมาณการจราจรทางอากาศที่ท่าอากาศยานและประเภทผู้โดยสาร ถือเป็นปัจจัยหลักที่มีความสำคัญในการที่จะกำหนดว่าอาคารผู้โดยสารจะได้รับการก่อสร้างออกมาให้มีรูปแบบใด ซึ่งโดยทั่วไปอาคารผู้โดยสารมี 6 รูปแบบคือ

(1) อาคารผู้โดยสารในรูปแบบพื้นฐาน (simple concept) เป็นรูปแบบอาคารผู้โดยสารของท่าอากาศยานขนาดเล็ก ซึ่งมีจำนวนผู้โดยสารไม่มาก สามารถจัดลานจอดอากาศยานใกล้กับตัวอาคารผู้โดยสาร โดยที่ผู้โดยสารต้องเดินไปขึ้นเครื่องบินเอง

(2) อาคารผู้โดยสารในรูปแบบที่มีการขนถ่ายระหว่างตัวอาคารกับเครื่องบิน (transporter concept) เป็นรูปแบบที่จัดเครื่องบินจอดไว้ยังลานจอดอากาศยานที่อยู่ห่างจากตัวอาคารผู้โดยสาร และต้องใช้รถขนส่งผู้โดยสารไปขึ้นเครื่องบิน ประโยชน์ของรูปแบบนี้คือ ใช้เงินลงทุนต่ำ เพราะไม่ต้องสร้างอาคารเทียบเครื่องบิน แต่ไม่สะดวกสำหรับผู้โดยสาร

(3) อาคารผู้โดยสารในรูปแบบที่ต่อเนื่อง (linear concept) เป็นรูปแบบของอาคารผู้โดยสารขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ซึ่งอาคารรูปแบบนี้จะให้เครื่องบินจอดประชิดตัวอาคารผู้โดยสารเป็นแนวเรียงกันไป และมีสะพานเทียบเครื่องบินให้บริการผู้โดยสารเดินเข้าออกเครื่องบินได้เอง ข้อเสียคือ ผู้โดยสารอาจจะต้องเดินเป็นระยะทางไกล เนื่องจากมีลักษณะเป็นแนวยาว

(4) อาคารผู้โดยสารในรูปแบบคล้ายนิ้วมือ (finger concept) ยื่นไปในเขตการบินเรียกว่าอาคารเทียบเครื่องบิน (pier) ซึ่งมีข้อดี คือเครื่องบินสามารถจอดได้ประชิดกับตัวอาคารจำนวนมากขึ้น ทำให้ผู้โดยสารเดินระยะสั้นลง อาคารผู้โดยสารท่าอากาศยานกรุงเทพใช้ลักษณะนี้ในการออกแบบ

(5) อาคารผู้โดยสารในรูปแบบคล้ายเกาะ (satellite concept) ลักษณะเด่นของอาคารรูปแบบนี้คือมีอาคารเทียบเครื่องบินอยู่ในเขตการบิน โดยเอกเทศ และเครื่องบินจะจอดอยู่รอบ ๆ อาคารนี้ โดยมีระบบการขนส่งผู้โดยสารกับอาคารเทียบเครื่องบินแยกต่างหาก ซึ่งข้อดีของอาคารรูปแบบนี้คือเครื่องบินเข้าออกได้ง่าย และสะดวกกับผู้โดยสารที่ต่อเที่ยวบิน โดยมีข้อเสียคือ ต้องใช้พื้นที่ในเขตการบินมาก

(6) อาคารผู้โดยสารในรูปแบบผสม (hybrid concept) คือรูปแบบอาคารที่นำแนวความคิดทุก ๆ แนวความคิดมาผสมผสานกัน ตามลักษณะความจำเป็นของท่าอากาศยานแต่ละแห่ง สำหรับภายในอาคารผู้โดยสารจะมีการแบ่งพื้นที่เป็นพื้นที่เป็นพิธีการของผู้โดยสารแต่ละประเภท และพื้นที่สำหรับเป็นส่วนบริการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้โดยสารได้รับความสะดวกสบายและเพลิดเพลินขณะพักรอที่อาคารผู้โดยสาร

2.2) อาคารคลังสินค้า (cargo terminal) คือ อาคารซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสนับสนุนกิจการด้านการขนส่งสินค้าทางอากาศ เนื่องจากอาคารคลังสินค้าเป็นสถานที่เชื่อมต่อระหว่างขนส่งสินค้าทางอากาศกับภาคพื้นดิน ดังนั้นอาคารจึงต้องมีสถานที่ที่เพียงพอและมีบริการด้านพิธีการต่าง ๆ รวมทั้งมีอุปกรณ์ที่ทันสมัย

2.3) หอบังคับการบิน (control tower) คือ อาคารที่มีลักษณะเป็นอาคารทรงสูง อาจอยู่ในเขตการบินหรือเขตนอกการบินก็ได้ ในอดีตหอบังคับการบินมักอยู่ในเขตการบิน แต่ต่อมาเนื่องจากพื้นที่ด้านเขตการบินมีจำกัด ประกอบกับมีวิวัฒนาการของเครื่องช่วยเดินอากาศ ดังนั้นปัจจุบันจึงมักสร้างหอบังคับการบินในเขตนอกการบิน นอกจากนั้น หอบังคับการบินอาจอยู่ติดต่อกับอาคารผู้โดยสาร เช่นที่ท่าอากาศยานกรุงเทพ หรือแยกอยู่เป็นอาคารต่างหากก็ได้ แต่ที่สำคัญต้องอยู่ในตำแหน่งที่ผู้ปฏิบัติงานในหอบังคับการบินสามารถติดต่อสื่อสารกับเครื่องบินได้ และสามารถมองเห็นภาพท่าอากาศยานได้ทุกจุด ดังนั้น ส่วนบนสุดของหอบังคับการบินจึงเป็นห้องมีกระจกล้อมรอบเพื่อให้มีมุมมองที่ชัดเจน

2.4) ถนนภายในท่าอากาศยานและที่จอดรถ (car park) ท่าอากาศยานจะต้องจัดพื้นที่ที่จอดรถและถนนภายในท่าอากาศยานให้เพียงพอ เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกต่อผู้ที่มาท่าอากาศยาน ซึ่งที่จอดรถสามารถจอดได้ทั้งระยะสั้นและจอดค้างคืนได้ นอกจากนั้น จะต้องติดตั้งป้ายบอกทางไปอาคารต่าง ๆ ในท่าอากาศยานให้ชัดเจน

2.2 แนวความคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมไทย

2.2.1 ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยในอดีต

สถาปัตยกรรมไทย หมายถึง ศิลปะการก่อสร้างของไทยอันได้แก่ อาคาร บ้านเรือน โบสถ์ วิหาร วัง สถูป และสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ที่มีวิวัฒนาการมายาวนานจนกลายเป็นรูปแบบเฉพาะ ที่ตอบสนองความต้องการและประโยชน์ใช้สอยได้อย่างลงตัว เช่นเดียวกับสถาปัตยกรรมของภูมิภาคอื่น ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะถิ่นที่แตกต่างกันไป ปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดเป็นลักษณะเฉพาะ มีเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่สามารถสรุปได้ 6 ประการ

1) สภาพภูมิศาสตร์

สถานที่ตั้งของประเทศไทยนั้น เป็นผืนแผ่นดินที่กว้างขวางและมีที่ราบกว้างใหญ่เมื่อเทียบกับประเทศในภูมิภาคเดียวกัน แม้จะมีภูเขาสูงล้อมรอบประเทศอยู่ถึงสามด้านก็ตาม ส่วนตอนกลางของประเทศที่เป็นพื้นที่ราบนั้นยังมีแม่น้ำหลายสายไหลผ่าน ทำให้เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูก ทางทิศใต้ของประเทศไทยนั้นมีความยาวตลอดทั้งสองฝั่งของประเทศ การเลือกทำเลที่ตั้งของเมืองในพื้นที่ราบโดยมากจะตั้งอยู่ใกล้กับแม่น้ำ หรือใกล้กับทะเล เพื่อให้

สะดวกสำหรับการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติให้มากที่สุด การคมนาคมในอดีตจึงอาศัยแม่น้ำลำคลองและทางทะเลเป็นหลัก ดังนั้นบ้านเรือนหรือสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นมักตั้งอยู่ริมแม่น้ำลำคลองเป็นส่วนใหญ่ (ประทีป มาลากุล, 2529, น.10-13)

2) สถาปัตยกรรมอากาศ

ฤดูกาลของไทยสามารถแบ่งได้เป็นสามฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนาว ซึ่งฤดูที่ยาวนานอย่างชัดเจนมีเพียงฤดูร้อนและฤดูฝนเท่านั้น รูปแบบของอาคารจึงต้องอยู่ในลักษณะที่สามารถป้องกันความร้อนจากแสงแดดและสามารถกันฝนได้ดีด้วย ทำให้เกิดลักษณะสำคัญ เช่น การยกพื้นเรือนสูงเพื่อป้องกันน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก หลังคาสูงมีความลาดชันมากเพื่อการระบายน้ำฝนได้รวดเร็ว และมีชายคายื่นยาวเพื่อป้องกันฝนสาด ประตูและหน้าต่างก็มีเท่าที่จำเป็นเท่านั้น เนื่องจากแสงแดดจากธรรมชาติมีมากอยู่แล้ว

3) วัสดุการก่อสร้าง

วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างในงานสถาปัตยกรรม แต่เดิมเป็นการใช้วัสดุก่อสร้างที่สามารถหาได้ง่ายหรือสามารถผลิตได้เองในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น อิฐ หิน ปูน ทราย ศิลาแลง ไม้ชนิดต่าง ๆ กระเบื้อง และดินเผาชนิดต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนั้นยังสามารถนำโลหะต่าง ๆ มาใช้ในการก่อสร้างอาคารอีกด้วย ดังที่ได้ค้นพบจากโบราณสถานต่าง ๆ เช่น ดินบุก ทองแดง เงิน และตะกั่ว สิ่งที่สามารถยืนยันได้ดีว่าชนชาติไทยได้รู้จักการใช้โลหะมาช้านานแล้วได้แก่ การหล่อพระพุทธรูป และการทำเครื่องใช้ต่าง ๆ ด้วยสัมฤทธิ์ ส่วนวัสดุที่ใช้ในการประดับตกแต่งอาคารทั้งภายในและภายนอก เช่น สี กระจก ทองคำเปลว เครื่องเคลือบดินเผา น้ำมันยาง ก็ล้วนหาได้ง่ายภายในท้องถิ่นและสามารถผลิตขึ้นเองได้ทั้งสิ้น ซึ่งตัวอย่างสถาปัตยกรรมที่มีในปัจจุบัน ได้แก่ พระบรมมหาราชวัง พระตำหนักต่าง ๆ และบ้านเจ้านายเก่าแก่ทั้งหลาย

4) ประวัติศาสตร์

ชนชาติไทยได้เข้ามาตั้งรกรากสู่ดินแดนแหลมทองมาเป็นเวลานานนับพันปี มีการเคลื่อนไหว และขยายตัวตลอดเวลา ต้องสร้างบ้านสร้างเมืองป้องกันตัวเองจากการรุกรานแม้จะมีบ้านเมืองเป็นปึกแผ่นตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ก็ตาม ก็ยังมีการรุกรานติดพันกันมาโดยตลอด จนสงบลงได้เมื่อร้อยปีเศษมานี้เอง เหตุการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวทำให้ชนชาติไทยเป็นชนชาติที่แข็งแกร่งและมีความอดทน ทำให้ได้รู้มากเห็นมาก ทำให้ต้องใช้ทั้งความคิด สติ

ปัญญาอยู่ตลอดเวลา มิฉะนั้นไทยจะไม่สามารถทำนุบำรุงประเทศชาติของตนเองให้เป็นอิสระได้ จนถึงทุกวันนี้ ชนชาติไทยสามารถเห็นการณ์ไกลได้ จึงมีการคบค้าสมาคมสัมพันธ์กับชาวต่างชาติ ทั้งการค้า การทูต การอุตสาหกรรม และศิลปกรรม เป็นต้น การที่ชนชาติไทยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขมาทุกยุคสมัย อีกทั้งทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ในพระพุทธศาสนานั้น จึงปรากฏให้เห็นเด่นชัดว่า ศาสนสถานทั้งหลายนั้นได้สร้างสรรค์ขึ้นด้วยความประณีตอย่างยิ่งจากความศรัทธาและ ดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมไทยและภูมิปัญญาของช่างไทยที่สืบทอดมาในแต่ละยุคสมัย

5) คติความเชื่อและศาสนา

ชนชาติไทยส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ มักยึดถือตามหลักพระพุทธศาสนา วัด คือศูนย์รวมจิตใจที่สำคัญและพระมหากษัตริย์เสมือนสมมติเทพ รวมถึงศาสนาฮินดูที่มีหลักฐานปรากฏชัดคือปราสาทหินในยุคต่าง ๆ ดังนั้นประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมของไทยส่วนใหญ่จะเริ่มต้นมาจากความศรัทธาในศาสนาทั้งสิ้น และประจักษ์พยานแวดล้อมที่ปรากฏก็ทำให้ย่น่าเชื่อถือได้มากขึ้น เพราะภาพที่ปรากฏตามผนังไม่ว่าจะเป็นภาพสลักหินหรือภาพเขียนสีก็ตาม ทั้งหมดล้วนได้แสดงเรื่องราวทางศาสนา จึงก่อเกิดเป็นลักษณะที่ชัดเจนจนกลายเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติสืบมา ดังจะเห็นว่าสถาปัตยกรรมวัดกับพระราชวังมีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีลักษณะคล้ายกัน

6) การเมืองการปกครองและสังคม

ในดินแดนสยามหรือประเทศไทยในปัจจุบันนั้น เดิมมีชนชาวท้องถิ่นอาศัยอยู่ คือละว้า ลาว ญวน เขมร และขอม ภายหลังคนไทยได้ใช้อำนาจเข้าปกครองบ้านเมือง มีการผสมพันธุ์ระหว่างชนชาติไทยกับชาวพื้นถิ่นเดิมจึงทำให้ทวีพลเมืองขึ้นอย่างรวดเร็ว จนทำให้ชนชาติไทยครอบครองแหลมทองเกือบทั้งหมด มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งอำนาจและทรัพยากรจนกระทั่งก่อตั้งเป็นราชธานี สุโขทัย อโยธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ ตามลำดับ อันถือเป็นศูนย์กลางของสังคมชาวไทย ศิลปกรรมต่าง ๆ จึงเป็นการผสมผสานระหว่างชนชาติทำให้เกิดเอกลักษณ์สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน หากมองย้อนประวัติศาสตร์กลับไปก็จะสามารถเชื่อมโยงความต่อเนื่องของวิวัฒนาการทางด้านศิลปะ และสถาปัตยกรรม ได้เป็นอย่างดี

2.2.2 ประเภทของสถาปัตยกรรมไทยในอดีต

ในอดีตประเทศไทย (ชื่อเดิมของประเทศไทย) เป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติทำให้มีความหลากหลายในเชิงคติปรัชญาและความเชื่อ แต่ในความหลากหลายได้มีการหล่อหลอมตกผลึกจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของประเทศไป อย่างไรก็ตามประชาชนส่วนใหญ่ต่างก็มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายตามภูมิประเทศที่ตั้งรกรากอยู่โดยมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักอีกทั้งเป็นวิถีสังคมแบบครอบครัวขยายดำรงตนโดยมีศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจและแหล่งรวมองค์ความรู้ พัฒนาการทางสังคมล้วนแสดงออกโดยมีศาสนสถานเป็นสื่อกลาง ดังที่สามารถเห็นได้จากรูปแบบสถาปัตยกรรมโดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1) สถาปัตยกรรมที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัย ได้แก่ บ้านเรือน ตำหนัก วัง และพระราชวัง เป็นต้น บ้านเรือนเป็นที่อยู่อาศัยของสามัญชนธรรมดาทั่วไป ซึ่งมีทั้งเรือนไม้และเรือนปูน เรือนไม้มีอยู่ 2 ชนิด คือ เรือนเครื่องสับ และเรือนเครื่องผูก ลักษณะเรือนไม้ของไทยในแต่ละท้องถิ่นแตกต่างกัน และโดยทั่วไปจะมีลักษณะสำคัญร่วมกัน คือ เป็นเรือนไม้ชั้นเดียว ใต้ถุนสูง หลังคาทรงจั่วเอียงลาดชัน ตำหนัก และวัง เป็นเรือนที่อยู่ของชนชั้นสูง พระราชวงศ์ หรือใช้เรียกที่ประทับชั้นรอง ของพระมหากษัตริย์ สำหรับพระราชวังเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ พระที่นั่ง เป็นอาคารที่มีท้องพระโรงซึ่งมีที่ประทับสำหรับออกว่าราชการ หรือกิจกรรมอื่นๆ

2) สถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณสงฆ์ที่เรียกว่า วัด ซึ่งประกอบไปด้วยสถาปัตยกรรมหลายอย่าง ได้แก่ โบสถ์เป็นที่ทำสังฆกรรมของพระภิกษุ วิหารสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ กุฏิที่อยู่ของพระภิกษุและสามเณร หอไตร เป็นที่เก็บรักษาพระไตรปิฎก และคัมภีร์สำคัญทางศาสนา หอระฆังและ หอกลอง เป็นที่ไว้ระฆังและกลองเพื่อตีแจ้งบอกเวลาไมยยามหรือเรียกชุมนุมชาวบ้าน สถูป เป็นที่ไว้อัฐิธาตุ เจดีย์ เป็นที่ระลึกอันเกี่ยวเนื่องกับศาสนา

2.2.3 รูปแบบสถาปัตยกรรมในงานสถาปัตยกรรมไทยในอดีต

1) รูปแบบองค์ประกอบผังอาคาร

1.1) การใช้น้ำเป็นองค์ประกอบในผัง

ในอดีตการสร้างบ้านเรือนหรือวัดมักสร้างอยู่ติดกับแม่น้ำลำคลองอันเนื่องมาจากการสัญจรทางน้ำเป็นหลักโดยที่คลองเปรียบได้ดังถนนในปัจจุบันและการเพาะปลูกที่ต้องใช้แหล่งน้ำเป็น

สำคัญ ดังนั้นจึงเป็นลักษณะเด่นทางกายภาพที่สามารถเห็นได้ทั่วไปในสังคมไทยในอดีต แม้ว่าปัจจุบันจะมีให้เห็นน้อยลงแต่ก็ยังคงเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นอยู่

2) รูปแบบรูปทรงและองค์ประกอบสถาปัตยกรรม

2.1) รูปทรงยอดแหลมสูง

ในงานสถาปัตยกรรมของไทยนั้นประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนยอด ส่วนตัวเรือน ส่วนฐาน แต่ที่มีลักษณะเด่นชัดได้แก่ ยอดแหลมสูงซึ่งโดยมากจะเป็นองค์ประกอบหลักงานสถาปัตยกรรมประเภทภูฏาการ ที่มีเครื่องยอด เช่น พระธาตุ สถูป มณฑป เป็นต้น ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมทางศาสนา และ สถาปัตยกรรมวัง โดยที่จะไม่พบเห็นในสถาปัตยกรรมประเภทอื่นอันเนื่องมาจากความเหมาะสมทางฐานานุรูปและฐานานุศักดิ์ แต่หากพิจารณาอย่างละเอียดจะพบว่าในรายละเอียดงานสถาปัตยกรรมจะสามารถเห็นรูปทรงแหลมสูงได้ทั่วไป เช่น ห้วเสาทรงต่าง ๆ ชุ่มประตุนหน้าต่าง บราลีประดับอาคารทางศาสนา เป็นต้น

2.2) รูปทรงยอดแหลมสูงซ้อนชั้น

ยอดแหลมสูงซึ่งโดยมากจะเป็นองค์ประกอบหลักงานสถาปัตยกรรมประเภทภูฏาการ ที่มีเครื่องยอด เช่น พระธาตุ สถูป มณฑป เป็นต้น ซึ่งรูปทรงประเภทนี้ในงานสถาปัตยกรรมมักมีการแตกปริมาตรอาคารโดยการซ้อนเป็นชั้น ๆ ซึ่งเป็นการถายเทน้ำหนักตามหลักโครงสร้างสถาปัตยกรรมด้วย ทำให้งานสถาปัตยกรรมมีมิติมากขึ้น และให้ความรู้สึกเบาลอยซึ่งเป็นอีกหนึ่งลักษณะเด่นในสถาปัตยกรรมไทยในอดีต

2.3) รูปทรงแบบมีส่วนยื่นปกคลุม

จากสภาพภูมิอากาศของประเทศไทยที่มีฝนตกชุกและแดดแรงตลอดปีทำให้งานสถาปัตยกรรมจำเป็นต้องออกแบบและก่อสร้างอาคารให้สามารถป้องกันแดดและฝนได้ดี ดังนั้นลักษณะของหลังคาที่มีการยื่นชายคายาวและทรงสูงชันเพื่อป้องกันน้ำรั่วซึมตอบสนองประโยชน์ตามการใช้งานนั้นเป็นลักษณะเด่นประจำท้องถิ่นโดยที่มีลักษณะของทรวดทรงที่ต่างกันไป

2.4) รูปทรงหน้าจั่ว

หลังคามีรูปทรงเป็นสามเหลี่ยมทรงสูงมีความยาวตลอดช่วงอาคารทำหน้าที่กันแดดและฝน บังลมพายุให้กับตัวอาคารเป็นส่วนที่สูงสุดของอาคาร มีแผงไม้รูปสามเหลี่ยมเพื่อประกบปิดโพรงหลังคาด้านสกัดของหลังคา มีสัดส่วนรูปทรงที่ต่างกันไปได้แก่ จั่วทรงพระ จั่วทรงนาง และจั่วทรงยักษ์ ซึ่งนิยมทำเป็นรูปร่างหน้าตาหลายแบบ เช่น จั่วลูกฟักหรือจั่วพรหมพักตร์ จั่วรูปพระอาทิตย์ และ

จั่วรูปใบปรีอ เป็นต้น อันเป็นลักษณะเฉพาะที่เกิดจากข้อจำกัดทางเทคโนโลยีและวัสดุการก่อสร้างและการสร้างสรรค์ของช่างไทยในอดีต

2.5) การยกพื้นเรือน

ตัวเรือนมีชั้นเดียว ยกพื้นสูงจากระดับดินประมาณ 2.00-2.50 เมตร รวมทั้งมีการยกระดับกระเบื้องและชานด้วยซึ่งกรณีการยกพื้นนั้นมีข้อดีหลายประการดังนี้

- (1) เพื่อความปลอดภัยจากสัตว์ร้ายและขโมยในยามค่ำคืน
- (2) เพื่อป้องกันน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก
- (3) เพื่อประโยชน์ในการใช้พื้นที่ใต้ถุนเรือน เช่น ใช้เป็นที่เก็บวัสดุอุปกรณ์ในการกลีกรวม ใช้พื้นที่ในการประกอบกิจกรรมหรือหัตถกรรมภายในครัวเรือน รวมถึงเป็นที่เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น
- (4) เพื่อการระบายอากาศ

3) รูปแบบการใช้วัสดุก่อสร้าง

การใช้วัสดุก่อสร้างของสถาปัตยกรรมในอดีตสามารถแบ่งได้เป็น 2 ยุค ได้แก่ วัสดุก่อสร้างสมัยโบราณก่อนประวัติศาสตร์จนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น และสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ซึ่งในยุคสมัยนั้นได้มีการก่อสร้างสถาปัตยกรรมเพื่อประโยชน์ใช้สอยแบบใหม่มากขึ้น เช่น สถานที่ราชการ โรงเรียน โรงมหรสพ สถานีรถไฟ เป็นต้น สำหรับการใช้วัสดุก่อสร้างนั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกับประเภทการใช้งานและฐานานุศักดิ์ของอาคารด้วย โดยสามารถจำแนกได้ดังนี้

3.1) การใช้วัสดุก่อสร้างในศาสนสถาน

จากการค้นพบซากโบราณสถานหลายแห่งในภูมิภาคนี้พบว่า ในอดีตกาลก่อนประวัติศาสตร์ได้มีการสร้างเทวสถานขนาดใหญ่บ่อยมากมาลัยล้วนเป็นสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้น โดยใช้วัสดุหินทรายและสลักลาย จากหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันเช่น ปราสาทหินพนมรุ้ง ปราสาทหินพิมาย ปราสาทเมืองสิงห์ เป็นต้น จากหลักฐานทางโบราณคดีสามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาฮินดู ก่อนที่ศาสนาพุทธจะแผ่อิทธิพลมาถึงการสร้างงานสถาปัตยกรรมทางศาสนาในยุคต่อมานั้นถือเป็นพุทธบูชา การสร้างวัดนั้นถือเป็นกุศลอันยิ่งใหญ่ของชาวพุทธ ดังนั้นในการก่อสร้างจึงมีคติปรัชญาและความเชื่อ แฝงอยู่ในทุก ๆ จุดของงานสถาปัตยกรรม เนื่องจากศาสนสถานเป็นสิ่งสูง วัสดุที่ใช้ก่อสร้างมีการพัฒนาไปตามยุคสมัยและท้องถิ่นนั้นด้วย เช่น การใช้ศิลาแลงที่พบในจังหวัดสุโขทัยและจังหวัดกำแพงเพชร เป็นต้น ต่อมามีการใช้วัสดุอิฐดินเผาแทนเนื่องจากศิลาแลงเริ่มหมดไป ในขณะที่วัสดุที่ใช้ประดับตกแต่งก็ล้วนมีค่ามาก อันเนื่องมาจากความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน

4.1) การใช้ส่วนประณีตสถาปัตยกรรมแบบสุนทรียภาพ

การสร้างความรู้สึกประทับใจในความงามระยะประชิดหรือใกล้ตัว ใกล้ตานั้น การประดับตกแต่งทั้งจิตรกรรม ประติมากรรมและวิจิตรศิลป์ เป็นองค์ประกอบหนึ่งของงานสถาปัตยกรรมไทยที่ก่อให้เกิดความงาม แต่ความงดงามและมีคุณค่าดังกล่าวจะต้องพิจารณาถึงความประณีต ขนาด และสัดส่วนที่เหมาะสมกับงาน และที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือความพอดี ซึ่งในปัจจุบันเราจะได้พบเห็นสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณีที่ตกแต่งเกินความพอดีมีอยู่มากเช่นกัน

4.2) การใช้ส่วนประณีตสถาปัตยกรรมประกอบโครงสร้าง

สถาปัตยกรรมไทยนั้นมีโครงสร้างหลักด้วยกัน 3 ส่วนได้แก่ ส่วนยอด ส่วนลำตัว ส่วนฐาน การใช้ส่วนประณีตประกอบโครงสร้างหลักซึ่งอาจเป็นโครงสร้างรับน้ำหนักจริงหรือไม่ได้รับก็ได้ทำให้เกิดความเบาโล่งเป็นลักษณะเชิงนามธรรมอันเป็นคุณลักษณะจำเพาะประการหนึ่งของสถาปัตยกรรมไทย แน่นอนว่าการที่งานสถาปัตยกรรมไทยสื่อแสดงความเบาโล่งออกมาให้ผู้พบเห็นรู้สึกได้ย่อมต้องมีรูปลักษณะหรือองค์ประกอบบางประการที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้รับรู้เช่นนั้น

ตัวอย่างความเบาโล่งที่แสดงออกให้เห็นในส่วนประณีตสถาปัตยกรรมได้แก่

(1) หางหงส์ เครื่องลายของตัวพญานาคที่ทำกริยาประหนึ่งเลื้อยลงมาตามแนวจันทันหลังคาของจั่วหน้าบัน เพื่อถาหรือน้ำหนักลงบนโครงที่รองรับ เช่น แป หรืออะเส เพื่อถาลงเสา แต่พอถึงโครงรองรับดังกล่าวกลับเปลี่ยนใจวกกลับทาง ชูคอซึ่งเรียกว่า “หางหงส์” ขึ้นสู่ท้องฟ้า ทำให้รู้สึกว่าการถาหรือน้ำหนักลงบนโครงที่รองรับ

(2) ทวยรับชายคา ทวยรูปพญานาคที่ทำกริยากิ่งขดกึ่งเลื้อยอยู่นั้น แม้โดยความจริงจะเป็นสิ่งที่ค้ำยันชายคา แต่จะทำให้เราเกิดความกังขาว่าพญานาคอันอ่อนช้อนนั้น จะรับน้ำหนักได้อย่างไร ด้วยเหตุนี้ เราจึงเห็นว่าชายคาในงานสถาปัตยกรรมไทยนั้นน่าจะมีย่าน้ำหนักเบา จนทำให้รู้สึกว่าการถาและไร้น้ำหนัก

(3) บัวหัวเสา หรือบัวจกกล โดยความเป็นจริงเสาอาคารจะรองรับน้ำหนักของเครื่องบนไม่ว่าจะเป็นเสา คาน ช่อ อะเสอย่างเต็มที่ แต่การรับรู้ผ่านจักษุสัมผัส เข้าสู่จิตวิญญาณ กลับทำให้เห็นว่า เครื่องบนนั้นเบาและไร้น้ำหนัก เพราะวางอยู่บนดอกบัว ซึ่งโดยธรรมชาติแล้วจะประกอบด้วยกลีบบัวที่อ่อนนุ่ม บอบบาง เกินกว่าจะรับน้ำหนักได้ ด้วยเหตุนี้ เราจึงเห็นว่า เครื่องบนเช่น จั่ว หรือหน้าบัน ในงานสถาปัตยกรรมไทย น่าจะมีความเบา โล่งและไร้น้ำหนัก

(4) บัวฐานเสา เป็นฐานรองรับเสาอาคาร แต่ไม่ได้มีส่วนในการรับน้ำหนักจากเสาโครงสร้างจริงแต่กลับทำให้รู้สึกถึงความหนักแน่นมั่นคงสามารถรองรับอาคารบนฐานนั้นไม่ว่าจะ

เป็นโบสถ์หรือวิหารกลายเป็นเรือสำเภาไปทั้งหลัง เป็นเรือสำเภาที่กำลังลอยอยู่เหนือที่ ด้วยเหตุนี้เราจึงเห็นโบสถ์หรือวิหารในสถาปัตยกรรมไทย มีความเบา ประหนึ่งเรือลอยอยู่ในน้ำ

4.3) การใช้ส่วนประณีตสถาปัตยกรรมแบบเสริมสร้างฐานานุศักดิ์

ฐานานุศักดิ์ในสถาปัตยกรรมไทย คือ ลำดับแห่งยศศักดิ์ อำนาจ และ กำลัง และฐานะในสถาปัตยกรรม ตัวอย่าง คือ เรือนไทย หากเป็นเรือนเจ้านาย ข้าราชการ หรือราษฎรทั่วไปนั้น บันลมจะมีตัวเหนาบันลม อันเป็นเอกลักษณ์ของเรือนไทยภาคกลาง แต่หากเป็นเรือนหรือตำหนักเจ้าฟ้า จะไม่ใช้บันลม แต่จะเปลี่ยนเป็นรอยระกา มีช่อฟ้าใบระกา และตัวลายอง ทำเป็นนาคสะดุ้งและวงไอยราเป็นการแสดงฐานานุศักดิ์ของตำหนักเจ้าฟ้า อนึ่งหากเป็นรอยระกาวงหน้า หรือฝายบรรราชวัง ตัวลายองจะไม่ทำเป็นนาคสะดุ้ง เป็นการลดฐานานุศักดิ์ลงมาดังตัวอย่างพระที่นั่งศิวโมกษพิมาน (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร)

การใช้ส่วนประณีตสถาปัตยกรรมในงานสถาปัตยกรรมไทยมีข้อจำกัดในแต่ละประเภทอาคาร ในปัจจุบันมีอาคารพาณิชย์หลายแห่งมีรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยเช่นการมรดตัวลายอง นาคสะดุ้ง ช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ซึ่งหากพิจารณาถึงฐานานุศักดิ์แห่งสถาปัตยกรรมแล้วถือว่าไม่เป็นการสมควรอย่างยิ่ง การใช้ส่วนประณีตสถาปัตยกรรมดังกล่าว สงวนไว้ใช้กับสถาปัตยกรรมประเภทวัด และวังเท่านั้น

2.2.4 รูปแบบงานสถาปัตยกรรมไทยในปัจจุบัน

สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ได้รับอิทธิพลจากต่างชาติอันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งทางด้านการเมืองการปกครองและการค้าเทคโนโลยีการก่อสร้าง และวัสดุการก่อสร้างที่มีความหลากหลาย รวมถึงแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นสากล ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งวิถีชีวิต และรูปแบบสถาปัตยกรรม

1) การจำแนกแนวทางสถาปัตยกรรมไทยในปัจจุบัน

รูปแบบสถาปัตยกรรมในประเทศไทยปัจจุบันสามารถจำแนกได้เป็น 3 แนวทางหลักดังนี้

(1.1) สถาปัตยกรรมแนวไทยประเพณี

สถาปัตยกรรมแนวนี้เป็นสถาปัตยกรรมที่รักษารูปแบบของสถาปัตยกรรม วัดและวังไทยโบราณเอาไว้ ด้วยการสร้างอาคารโดยการถอดแบบจากสถาปัตยกรรมเครื่องไม้ในอดีตที่ใช้หลังคา

ทรงจั่วมีการซ้อนชั้นและลดชั้น ประกอบกับ ซ่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ เน้นความอ่อนช้อยของลวดลายส่วน ประณีตสถาปัตยกรรม และการคงไว้ซึ่งลักษณะของเครื่องไม้ เช่น เชิงชาย ออกไก่ แปลาน แปะหัวเสา ฯลฯ แต่โครงสร้างหลักเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กตามเทคโนโลยีสมัยใหม่ สถาปัตยกรรมแนวนี้โดยมากเป็น อาคารที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ พระราชพิธี และศาสนสถาน โดยที่การก่อสร้าง จำเป็นต้องคำนึงถึงฐานานุรูปและฐานานุศักดิ์

(1.2) สถาปัตยกรรมแนวไทยประยุกต์

เป็นรูปแบบที่มีการพัฒนามาจากสถาปัตยกรรมไทยประเพณี โดยการพยายาม ดัดแปลง และลดทอนรายละเอียดของส่วนประณีตสถาปัตยกรรมเพื่อไม่ให้มีลักษณะเหมือนไทยเดิมมากเกินไป สถาปัตยกรรมแนวไทยประยุกต์นี้ได้รับความนิยมอย่างสูงในช่วง พ.ศ. 2501 ซึ่งเป็นช่วงที่ผู้นำ รัฐบาลปลุกกระแสนิยมไทย ซึ่งอาคารในยุคนี้มีจุดเด่นอยู่ที่การนำรูปแบบของหลังคาทรงจั่วและบันลม มาใช้แต่ก่อสร้างด้วยโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กแทนโครงสร้างไม้ ตัวอย่างอาคารประเภทนี้ โดยมาก เป็นสถานที่ราชการ ประเภท ศาลากลาง อาคารศาล โรงเรียน โรงพยาบาล หอประชุม ซึ่งกระจายอยู่ โดยทั่วไปในประเทศไทย

(1.3) สถาปัตยกรรมแนวไทยร่วมสมัย

รูปลักษณะของอาคารกลุ่มนี้ จะมีจุดเด่นที่ชัดเจนคือการปฏิเสธหลังคาทรงจั่วสูง ที่ ประกอบด้วยซ่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ไม่มีการประดับลวดบัว แต่ใช้รูปแบบที่เรียบง่ายแทน เน้น เอกลักษณะไทยในเชิง"นามธรรม" ที่แทบไม่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมขององค์ประกอบของสถาปัตยกรรม ในอดีตจนเด่นชัดเกินไป เช่น การออกแบบหลังคาให้ลาดเอียงลงมาทางด้านใดด้านเดียวโดยไม่มีความ สมดุลย์ตามรูปแบบที่คุ้นเคยในอดีต ตัวอย่างที่แสดงความเบาโดยการใช้น้ำล้อมตัวอาคาร การต่อ ระเบียงทางเดิน การทำนอกชานยื่น หรือการทำซุ้มทางเชื่อมระหว่างภายนอกและอาคาร

2) รูปแบบองค์ประกอบผังอาคารของสถาปัตยกรรมไทยในปัจจุบัน

ลักษณะการวางผังอาคารโดยการปิดล้อมที่ว่างภายในอาคารขนาดใหญ่หรือกลุ่มอาคาร เพื่อลดความทึบตันของมวลอาคาร ให้มีความโปร่งโล่งและมีการถ่ายเท ของมวลอากาศโดยที่ลักษณะ เช่นนี้ปรากฏอยู่ในสถาปัตยกรรมไทยในอดีต เช่น ในบริเวณศาสนสถานที่มีระเบียงคต เป็นต้น

เนื่องจากวัฒนธรรมทางการใช้อาคารมีการเปลี่ยนแปลงจากอดีต และวัตถุประสงค์ในการ ใช้อาคารมีการเปลี่ยนแปลง ทำให้การวางผังต้องคำนึงถึงการใช้สอยอาคารให้มีประสิทธิภาพสูงสุด จึง เกิดเป็นรูปแบบที่ไม่ค่อยปรากฏในการวางผังของสถาปัตยกรรมไทยในอดีต แต่ยังคงแสดงออกถึง ลักษณะที่คล้ายกับการขยายตัวของหมู่เรือนไทยที่มีการกระจายตัวอย่างอิสระ ลักษณะของรูปแบบการ

วางผังแบบนี้จะไม่มีความสะดวกอีกทั้งมีการผสมผสาน รูปทรงที่หลากหลายมากขึ้น ส่วนที่ว่างตรงกลางอาคารที่เป็นแบบเปิดโล่ง หมายถึงที่ว่างที่เป็นส่วนเปิดโล่งภายในอาคารซึ่งยอมให้ลมอากาศตามธรรมชาติ แสงแดด น้ำฝน ฯลฯ เข้ามาภายในพื้นที่ดังกล่าวได้ โดยมากมักจัดให้เป็นภูมิทัศน์โดยมีการใช้น้ำเป็นองค์ประกอบในผังอาคาร ตามลักษณะธรรมชาติเพื่อส่งเสริมให้อาคารมีความร่มรื่นและเป็นที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ หรือพักผ่อนหย่อนใจ รวมถึงช่วยในการประหยัดพลังงาน โดยใช้อากาศธรรมชาติเป็นตัวช่วยในการระบายอากาศลดอุณหภูมิของอาคาร

3) รูปทรงและองค์ประกอบสถาปัตยกรรมไทยในปัจจุบัน

(3.1) รูปทรงยอดแหลมสูง

ในปัจจุบันมีการใช้ยอดแหลมในการประกอบอาคารสูงเพื่อสื่อตัวอาคารให้มีลักษณะที่โดยมากกับอาคารทางศาสนา หรือลักษณะอาคารทรงจั่วแหลม มาประยุกต์โดยลดทอนรายละเอียดทางสถาปัตยกรรมให้มีความเรียบง่าย เน้นรูปทรงองค์รวมของหลังคายอดแหลมสูงปรากฏอยู่ในสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ทั่วไป เช่นอาคารไทยพาณิชย์ปาร์ค พลาซ่า เป็นต้น

(3.2) รูปทรงยอดแหลมสูงซ้อนชั้น

รูปทรงลักษณะการซ้อนชั้นหรือลดหลั่นขององค์ประกอบอาคารในงานสถาปัตยกรรมไทยสามารถพบเห็นได้ทั่วไปในสถาปัตยกรรมในอดีต เช่น ยอดปราสาทเรือนชั้น ยอดปราสาท ยอดเจดีย์ เป็นต้น รูปทรงอาคารที่มีการลดหลั่นหรือใช้หลังคาซ้อนชั้น การแตกปริมาตรของรูปทรงขนาดใหญ่ทำให้อาคารมีความเบาเป็นลักษณะเด่นที่มักนำมาใช้ในงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ เช่น อาคารอนุสรณ์สถานแห่งชาติ เป็นต้น (เชษฐา พลายชุม, อกนิษฐ์ พงศ์เมธากุล, 2546, น.63)

(3.3) รูปทรงแบบมีส่วนยื่นปกคลุม

ส่วนประกอบงานสถาปัตยกรรมที่เป็นลักษณะสำคัญที่สะท้อนถึงสภาพภูมิอากาศของประเทศไทย คือ ชายคายื่นยาว เพื่อกันแดด ฝน มีการนำลักษณะการยื่นชายคามานำมาใช้ในการสมัยใหม่โดยทั่วไปส่วนใหญ่ได้มีการอ้างอิงรูปแบบมาจากการสถาปัตยกรรมไทยในอดีต ถือเป็นการใช้รูปทรงที่มีลักษณะเด่นและยังสอดคล้องกับยุคสมัยอยู่เสมอ แต่มักไม่เห็นในงานสถาปัตยกรรมประเภทอาคารสูง ตัวอย่างการใช้ชายคายื่นปกคลุม เช่น ทางเข้า อาคารศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ เป็นต้น (เชษฐา พลายชุม, อกนิษฐ์ พงศ์เมธากุล, 2546, น.64)

(3.4) รูปทรงหน้าจั่ว

รูปทรงจั่วที่เกิดขึ้นในหลังคาเรือนไทยในอดีตเป็นภาพลักษณ์ที่ติดตาคุ้นชิน จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของประเทศไทยอันเนื่องมาจากลักษณะทางโครงสร้างและวัสดุที่ทำให้เกิดรูปทรง

ที่อ่อนช้อยมีรูปทรงคล้ายจอมแห สำหรับสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ยังคงมีการออกแบบเป็นรูปทรงให้ใกล้เคียงรูปทรงหน้าจั่วในอดีตแต่ส่วนใหญ่เป็นการลดทอนเหลือเพียงรูปทรงเลขาคณิตสามเหลี่ยมเรียบง่ายแต่ยังคงสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ได้อยู่บ้าง ตัวอย่างเช่น ทางเข้าอาคารธนาคารอาคารสงเคราะห์ สาขาสกนคร และพระอุโบสถวัดธรรมกายที่ใช้ทรงจั่วแบบยอดไม่แหลมแต่ยังคงสัดส่วนของหน้าจั่วแบบในอดีตได้ดี

(3.5) การยกพื้นเรือน

ความโปร่งโล่งในงานสถาปัตยกรรมไทยในอดีต อันเกิดจากการยกพื้นเรือนให้มีได้สูง และการยกกระดานพื้นเรือนระหว่างชานเรือนกับพื้นเรือนเกิดเป็นช่องแมวรอด กลายเป็นพื้นที่สำหรับนั่งพักผ่อนภายในบ้าน สำหรับงานสถาปัตยกรรมในปัจจุบันการยกพื้นได้สูงพบเห็นได้น้อยลงเนื่องจากวิธีการใช้งานอาคารเปลี่ยนไปถึงแม้บ้านเรือนส่วนใหญ่จะเป็นอาคารสองชั้นแต่ไม่ได้เป็นที่โล่งอย่างอดีตกลับกลายเป็นห้องมีผนังปิดรอบด้านทำให้การใช้สอยอาคารอยู่ในส่วนชั้นล่างของอาคารเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้ภาพของการยกพื้นหายไป

4) การใช้วัสดุก่อสร้างในงานสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ หมายถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะเฉพาะ (style) แตกต่างไปจากสถาปัตยกรรมไทยเดิมสมัยต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น สมัยสุโขทัย อยุธยา หรือรัตนโกสินทร์ตอนต้น ฯลฯ รวมทั้งรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณี ซึ่งมีสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน รูปแบบสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ อาจมีรูปแบบใกล้เคียงกับรูปแบบเดิมมากบ้างน้อยบ้าง ตามแนวทางการออกแบบของสถาปนิก(เชษฐา พลายชุม, อภินันท์ พงศ์เมธากุล, 2546, น.72)

การใช้วัสดุก่อสร้างในงานสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่สามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

4.1) การใช้วัสดุก่อสร้างแบบเก่า (ย้อนยุค)

มีงานสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่มากมายที่หันไปนิยมใช้วัสดุก่อสร้างในอดีตของไทยจากการผลิตขึ้นมาใหม่ โดยใช้วัตถุดิบและวิธีการผลิตเหมือน อย่างในอดีต หรืออาศัยเทคโนโลยีใหม่ในการผลิต แต่ยังคงรักษารูปลักษณ์ของวัสดุก่อสร้างเดิมเอาไว้ และได้พัฒนาให้มีคุณภาพสูง แข็งแรง ทนทานขึ้น

(1) การใช้วัสดุน้ำ

ผนังหินทราย จะเห็นได้จากตัวอย่างอาคารที่ทำการกระทรวงการต่างประเทศ เป็นอาคารที่ได้รับการออกแบบโดยนำเอาลักษณะสถาปัตยกรรมไทยโบราณ คือการใช้หินทรายในการ

ก่อสร้าง ที่ถึงแม้จะเป็นหินทรายสมัยใหม่ แต่โดยภาพรวม ยังแสดงถึงลักษณะแบบเก่า เสมือนย้อนเวลากลับไปสู่อดีต

ภาพที่ 2.1

การใช้วัสดุสมัยใหม่เลียนแบบของเก่า

ที่มา: สุมาลี ประทุมนันท์, 2542. น.8.

ผนังหินทราย บริเวณซุ้มทางเข้า ธนาคารอาคารสงเคราะห์ สาขาอุดรธานี มีการใช้แผ่นหินทรายบุผนังและเสาซุ้มทางเข้า แสดงถึงลักษณะพื้นถิ่นแบบปราสาทหินในอดีต เพื่อสื่อความหมายถึงสถาปัตยกรรมไทยอีสาน ประเภทปราสาทหิน ซึ่งมีอยู่หลายแห่งในภูมิภาคนี้

ภาพที่ 2.2

การใช้วัสดุแบบย้อนยุค

ที่มา: ศราวุธ สมบูรณ์, 2541. น. 39-40.

(2) การใช้วัสดุหลังคา

กระเบื้องดินเผา เช่นหลังคาของอาคารศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ศรีล้านช้าง หรืออุโบสถวัดศาลาลอย นครราชสีมา อาคารอนุสรณ์สถานแห่งชาติ ลำลูกกา ปทุมธานี เป็นต้น

กระเบื้องไม้ หรือ แป้นเกล็ด เช่นหลังคาบ้านในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีรูปทรง ประยุกต์จากรูปแบบสถาปัตยกรรมล้านนาในอดีต

ภาพที่ 2.3

การใช้วัสดุมุงหลังคาแบบดั้งเดิม

ที่มา: เหม-รา, 2538 . น. 30.

(3) การใช้วัสดุประดับตกแต่ง

การใช้วัสดุสีทอง วัสดุที่มีราคาสูง เช่นทองคำ มักประดับตกแต่ง อยู่ตาม ส่วนสำคัญต่าง ๆ ในงานสถาปัตยกรรมในอดีต ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาคารทางศาสนา หรืออาคาร สำหรับกษัตริย์ ในปัจจุบันมีการนำคุณค่าความเป็นทองคำมาใช้ เช่นส่วนยอดของอาคารธนาคาร ไทยพาณิชย์ สำนักงานใหญ่ที่ใช้ แผ่นผนังโลหะเบา สีทอง

ภาพที่ 2.4

การใช้วัสดุสีทองประดับตกแต่ง

ที่มา: ใจสมิง สิงห์พุดตาล, 2541. น. 63.

(4) การใช้สี

มีอาคารที่เป็นตัวอย่างการใช้สีอาคารแบบสีพื้น (tone) น้ำตาล กับอาคาร ทั้งหมด ได้แก่ อาคารพิพิธภัณฑ์กัมมัญฐานอัฐิธาตุ พระราชวุฒาจารย์ หลวงปู่ดุล อุตโล วัดบูรพาราม สุรินทร์ และอาคารอนุสรณ์สถานแห่งชาติ ลำลูกกา ปทุมธานี เป็นต้น

ภาพที่ 2.5

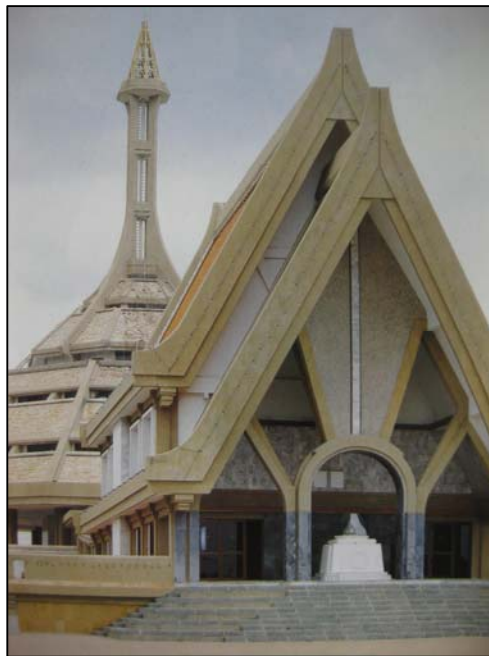
โทนสีของอาคารสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ (1)

ที่มา: วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2537.น.143.

ภาพที่ 2.6

โทนสีของอาคารสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ (2)

ที่มา: สุมาลี ประทุมนันท์, 2541. น. 38

4.2) การใช้วัสดุก่อสร้างแบบใหม่ (สมัยใหม่)

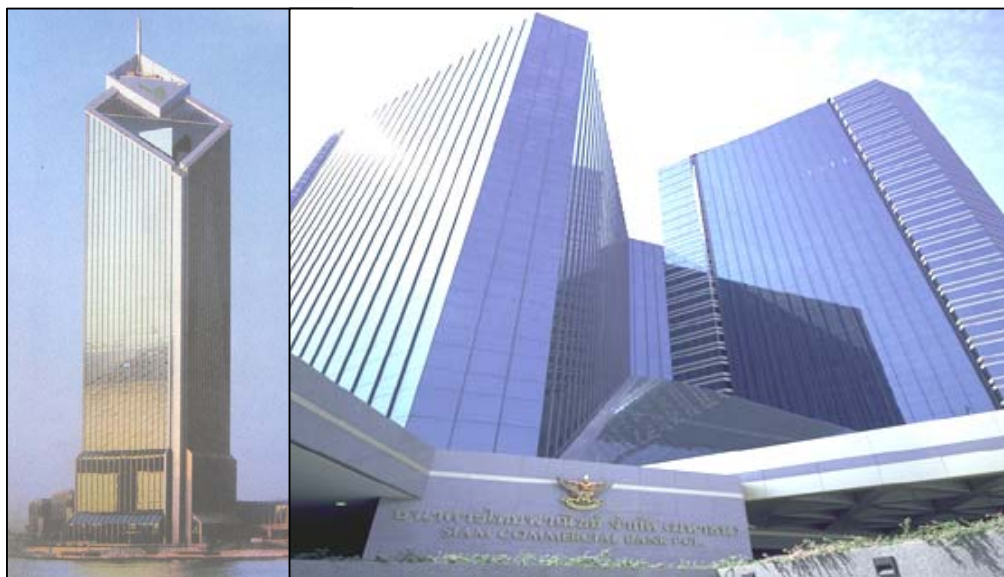
(1) การใช้วัสดุผนัง

ผนังกระจกชนิดต่าง ๆ โดยเฉพาะวัสดุกระจกสะท้อนแสง เป็นวัสดุที่ใช้กันมากในอาคารสมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอาคารสูง ซึ่งมีหลายสีให้เลือกใช้ เช่น สีฟ้า สีเทา สีเขียวอมฟ้า ฯลฯ อาคารที่ต้องการแสดงถึงความทันสมัยหลาย ๆ อาคาร นิยมใช้กระจกสะท้อนแสงเป็นอย่างมาก

อาคารตัวอย่างที่ใช้กระจกสะท้อนแสงเป็นระบบผืนผนังกระจก ได้แก่ อาคารไทยพาณิชย์ปาร์ค พลาซ่า อาคารสำนักงานใหญ่ธนาคารกสิกรไทย และธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาเชียงใหม่ เป็นต้น

ภาพที่ 2.7

การใช้กระจกสะท้อนแสงในอาคารสมัยใหม่

ที่มา: เชษฐา พลายุ้ม, 2541.

นอกเหนือจากกระจกแล้ว ยังมีแผ่นอลูมิเนียมที่เป็นผนังหุ้มนอกอาคาร ซึ่งเป็นระบบการติดตั้งเช่นเดียวกับกระจก ทำให้รู้สึกว่าเป็นวัสดุสมัยใหม่

รวมไปถึง ยังมีการใช้วัสดุประเภทหิน คือ หินแกรนิต และหินอ่อน (ผิวมัน) บุผนังอาคารเพื่อความสวยงาม และแสดงถึงความทันสมัย อาคารตัวอย่างได้แก่ อาคารสำนักงาน สาขา ธนาคารอาคารสงเคราะห์ ขอนแก่น เป็นต้น

(2) การใช้วัสดุหลังคา

กระจก หลังคากระจกสะท้อนแสงเป็นหลังคาส่วนทางเข้า ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ เป็นตัวอย่างที่ชัดเจน เป็นอาคารรุ่มนุกเบิกในการเปลี่ยนมาใช้หลังคากระจกในงานสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ และยังมีอีกหลาย ๆ อาคารที่น่าจะกระจกมาใช้อย่างแพร่หลาย

แผ่นอลูมิเนียม ยังพบการใช้แผ่นอลูมิเนียมเป็นวัสดุผนังหลังคา อาคารศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

ภาพที่ 2.8

การใช้วัสดุสมัยใหม่ผนังหลังคา

ที่มา: สุมาลี ประทุมนันท์, 2538. น. 19.

ภาพที่ 2.9
การใช้วัสดุสมัยใหม่มุ่งหลังคา

ที่มา: เศรษฐา พลอยชุม, 2541.

กระเบื้องโมเนีย มีการใช้กระเบื้องดินเผาแบบปัจจุบัน คือ กระเบื้องโมเนีย ซึ่งส่วนใหญ่ใช้กับอาคารพักอาศัย

ภาพที่ 2.10
หลังคากระเบื้องดินเผาแบบปัจจุบัน

ที่มา: วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2537.

(3) การใช้วัสดุประดับตกแต่ง

การใช้วัสดุผิวมันวาวแบบโลหะ แผ่นสแตนเลสได้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะการนำมาหุ้มเสาเฉลียงของอาคาร นิยมตกแต่งเพื่อแสดงถึงความทันสมัย

ภาพที่ 2.11

การใช้วัสดุผิวมันวาวแบบโลหะ

ที่มา: ภูมิ อัครวิชัย, 2541. น. 68

(4) การใช้สี

การใช้สีในงานสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่มีความหลากหลายอย่างยิ่งที่แบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆได้แก่ การใช้สีแบบเรียบ ๆ อันหมายถึงการใช้สีเดียว หรือสีอยู่ในสีพื้นเดียวกัน การใช้สีตามธรรมชาติของวัสดุ และการใช้สีฉูดฉาด เป็นต้น

(5) การใช้วัสดุเทียมหรือวัสดุเลียนแบบ

เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน และความต้องการในวัสดุก่อสร้างสมัยใหม่ที่มาแทนวัสดุก่อสร้างแบบเก่า และเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรประสิทธิภาพไม่ดีพอ ไม่มีความคงทน ฯลฯ จึงมีวัสดุหลายชนิดที่ผลิตขึ้นใช้แทนวัสดุจริง เช่น ไม้เทียมที่ผลิตจาก โพลีเอสเตอร์ G.R.C. ที่ใช้แทนคอนกรีตในการหล่อชิ้นงานประณีตศิลป์ต่าง ๆ เป็นต้น

5) รูปแบบส่วนประณีตสถาปัตยกรรม

การใช้ส่วนประณีตสถาปัตยกรรมในงานสถาปัตยกรรมไทยในปัจจุบันมีเป้าหมายอยู่ที่การสร้างสรรคสภาพแวดล้อมสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า มีเอกลักษณ์ที่เหมาะสมกับประเภทอาคาร

5.1) ส่วนประณีตสถาปัตยกรรมแบบแสดงสุนทรียภาพแบบไทย

สถาปัตยกรรมไทยในอดีตถือว่าการตกแต่งประดับประดาเป็นเรื่องที่สำคัญ เนื่องจากในอดีตมีการให้ความสำคัญกับศาสนามากการสร้างสรรคงานสถาปัตยกรรมส่วนใหญ่จึงเป็นการสร้างสรรคงานเพื่ออุทิศให้กับศาสนาตามความศรัทธา และความเชื่อ ดังนั้นการแสดงออกถึงความศรัทธาจึงแสดงออกโดยการสร้างสถาปัตยกรรมให้เป็นที่วิจิตรงดงาม เปรียบได้ดังการสร้างบุญกุศลอีกทางหนึ่ง ในปัจจุบันสุนทรียภาพในงานสถาปัตยกรรมมีความหลากหลายมาก ทั้งนี้ อิทธิพลของแนวความคิดทางสถาปัตยกรรมตะวันตกโดยเฉพาะ แนวความคิดแบบโมเดิร์นที่ทำให้สุนทรียภาพของงานสถาปัตยกรรมไทยได้รับผลกระทบเป็นลำดับมา การลดหายไปของช่างฝีมือ และการแสวงหาแนวทางในการสร้างสรรคใหม่ ของสถาปนิกที่พยายามหลีกเลี่ยงการประดับประดาในงานสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ หรือถ้าจะมีการประดับประดาก็จะลดทอนรายละเอียดให้เหลือน้อยที่สุด อย่างไรก็ตาม การใช้รายละเอียดเพื่อสร้างเสริมความงามในงานสถาปัตยกรรม ให้มีความงามในแง่จังหวะ สัดส่วน ผิวดมผัด ฯลฯ ยังคงมีความสำคัญอยู่ ตัวอย่างสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่มีการใช้ส่วนประณีตสถาปัตยกรรมที่แสดงสุนทรียภาพแบบไทยได้แก่ อาคารไทยพาณิชย์ปาร์ค พลาซ่า กรุงเทพมหานคร

5.2) ส่วนประณีตสถาปัตยกรรมที่แสดงฐานานุศักดิ์ของอาคาร

สถาปัตยกรรมศาสนสถานที่มีรูปแบบสมัยใหม่ ซึ่งต่างไปจากรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยในอดีตเป็นอย่างมากยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องแสดงฐานานุศักดิ์ของอาคาร ส่วนประณีตสถาปัตยกรรมมีการใช้เฉพาะที่ การนำไปใช้โดยขาดความรู้เช่น การนำบัวจกกล (บัวหัวเสา) ไปให้กับอาคารสำนักงาน โรงแรม ถือเป็นการใช้ที่ไม่เหมาะสมกับประเภทอาคาร เพราะส่วนประณีต

สถาปัตยกรรมเหล่านี้ มีที่มาเกี่ยวข้องกับ คติ ความเชื่อ ความศรัทธา ในพระพุทธศาสนาเป็นที่ตั้ง ถ้า นำส่วนประติมากรรมดังกล่าวมาใช้จะเกิดการขาดความเชื่อมโยงของรูปแบบสถาปัตยกรรม กับแนวคิด หรือคติในการออกแบบอาคารที่เหมาะสม

6) เอกลักษณ์ไทย

6.1) เอกลักษณ์ไทยเชิงรูปธรรม

เอกลักษณ์ไทยเชิงรูปธรรมเกิดจากกระบวนการคิดในลักษณะที่จิตใจของสถาปนิก ในช่วงระยะเวลาอันสั้น ไม่ได้เกิดจากวิวัฒนาการ หรือ การพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามธรรมชาติของ สภาพการ สถาปนิกผู้ออกแบบมีบทบาทในการกำหนดและเลือกรูปแบบอย่างฉับพลัน จึงเป็นการนำ รูปแบบเดิมโดยเฉพะในรายละเอียด องค์ประกอบ หรือ “เปลือก” ของสถาปัตยกรรมในแต่ละท้องถิ่น มาประยุกต์ ผลที่เกิดขึ้นอาจแตกต่างกันไป และมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกัน ดังนี้

- (1) การนำรูปแบบเดิมมาใช้อีก
- (2) การผสมผสานดัดแปลง พัฒนารูปแบบใหม่
- (3) การพลิกแพลง แผลงรูปแบบไปจากกฎเกณฑ์เดิม
- (4) การใช้รูปแบบเด่นเฉพาะจุด หรือ เฉพาะส่วนที่เลียนแบบจาก

สถาปัตยกรรมในอดีต ฯลฯ

6.2) เอกลักษณ์ไทยเชิงนามธรรม

เป็นความพยายามที่จะคง “แก่น” ของเอกลักษณ์ไทยในงานสถาปัตยกรรม แก่นที่มีความเป็นนามธรรมโดยที่สถาปนิกผู้ออกแบบอาจไม่สนใจ ไม่แน่ใจ หรือยังสับสนใน “เปลือก” หรือรูปธรรมสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะไทย อย่างไรก็ตาม การสร้างสรรค์เอกลักษณ์เชิงนามธรรม หากไม่เข้าถึงวิญญาณของเอกลักษณ์ ก็มักได้รูปแบบที่คล้ายคลึงกับ สถาปัตยกรรมในประเทศใน ภูมิภาคใกล้เคียง เป็นสถาปัตยกรรมตามลักษณะของภูมิภาค เช่น มีลักษณะคุ่มแดดคุ่มฝน ซึ่ง ปรากฏในสถาปัตยกรรมของประเทศใกล้เคียง หรือประเทศในเขตร้อนขึ้นเป็นต้นจึงเป็นหน้าที่ของ สถาปนิกไทยที่จะสร้างความเหมือนที่แตกต่าง ให้มีเอกลักษณ์ไทยโดยเฉพาะ

7) สุนทรียศาสตร์ และสถาปัตย์ลักษณ์

สุนทรียศาสตร์เป็นการศึกษาค้นคว้าเรื่องความงาม และความไม่งามในศัพท์บัญญัติ ใหม่ว่า “ทรรคนะจุจาด” เอกสารที่เกี่ยวข้องเป็นไปในหลายระดับ เริ่มต้นด้วยการแสดงหลักการ เกี่ยวกับองค์ประกอบและการจัดองค์ประกอบ ไปจนถึงงานออกแบบที่มีผลกระทบต่อภูมิทัศน์ของ

ชุมชนหรือของเมือง สุนทรียศาสตร์ เป็นสาระที่มีการอ้างอิงไปยังหลายวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นตะวันตก และตะวันออก และ ที่เป็นไทย มีบริบทที่ครอบคลุมไปไม่เฉพาะสถาปัตยกรรมเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงมิติอื่น ๆ นอกเหนือออกไปด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับข้อสรุปเชิงปรัชญาที่ว่า ความงามแม้จะรับรู้ได้โดยผ่านการมองเห็นด้วยดวงตา แต่ด้วยปัญญาเท่านั้นที่การสัมผัส สุนทรียมิติจะเป็นไปได้อย่างลึกซึ้ง

8) ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบของงานสถาปัตยกรรม

การสร้างสรรค์เอกลักษณ์ไทยในงานสถาปัตยกรรมเป็นหน้าที่ของสถาปนิก ในกระแสโลกาภิวัตน์ที่เคลื่อนตัวด้วยความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อีกทั้งปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กำลังเปลี่ยนไป ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นตัวกำหนดรูปแบบของงานสถาปัตยกรรม

8.1) รูปแบบสถาปัตยกรรม = f (ปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง+เอกลักษณ์+....) ความผัน

8.2) ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง = ปัจจัยแวดล้อม (เศรษฐกิจ+สังคม + วัฒนธรรม) + เทคโนโลยี + งบประมาณ + กฎหมาย + การตลาด + ภาพแวดล้อม (ทำเล + ที่ตั้ง) + สภาพภูมิอากาศ + ความต้องการของมนุษย์ (เจ้าของโครงการ + ผู้ใช้ + ประชาชน) +

ด้วยความซับซ้อนของปัญหาในการออกแบบ และกระบวนการออกแบบ ที่ต่างก็มีส่วนในการกำหนดรูปแบบและเอกลักษณ์ สถาปัตยกรรมย่อมเป็นการยากที่จะกำหนดสูตรสำเร็จที่ใช้ในการออกแบบสถาปัตยกรรมให้มีเอกลักษณ์ไทยเพราะรูปแบบสถาปัตยกรรมย่อมเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ เช่น สภาพแวดล้อมข้างเคียง กฎหมาย งบประมาณ ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไม่ส่งผลต่อรูปแบบมากนัก เช่น มีที่ว่างขนาดใหญ่รอบอาคาร มีงบประมาณเพียงพอ ฯลฯ ซึ่งมักเป็นกรณีที่หาได้ยาก ตลอดจนเทคโนโลยีการก่อสร้างยังคงเดิม ก็อาจอาศัยสูตรสำเร็จในกระบวนการจงใจสร้างสรรค์ให้มีเอกลักษณ์ไทยองค์ประกอบของสูตรสำเร็จนี้ที่สำคัญคือ ตัวประกอบร่วม (common factors)

2.3 ทฤษฎีการรับรู้ของมนุษย์

ความเป็นลักษณะไทยในงานสถาปัตยกรรม เป็นสิ่งที่แสดงออกมาจากสภาพแวดล้อมกายภาพ ซึ่งหมายถึง สถาปัตยกรรมไทย ในฐานะข่าวสารในการรับรู้ วัฒนสิทธิ์ หรยางกูร (2537, น. 62-75) กล่าวว่า รูปแบบกายภาพของสถาปัตยกรรมไทย ย่อมมีคุณสมบัติเฉพาะในตัวเอง และเป็นลักษณะเด่นที่เป็นสิ่งเร้าทำให้เกิดการรับรู้ได้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมภายใน (พฤติกรรมทางจิต)

โดยตรง การรับรู้สภาพแวดล้อมทางทัศนการมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับการเรียนรู้สภาพแวดล้อม ถ้าเริ่มจำแนกสภาพแวดล้อมรวมทั้งระบบโนทัศน์ ซึ่งถ้าขาดตัวใดตัวหนึ่งไป ย่อมทำให้กระบวนการทางพฤติกรรมไม่สมบูรณ์

2.3.1 อิทธิพลที่มีต่อการรับรู้ทางทัศนการ

ในกระบวนการพฤติกรรมทั้งหมด ซึ่งเชื่อมโยงกันระหว่างการรับรู้ การเรียนรู้ การจำสภาพแวดล้อม ตลอดจนการมีพฤติกรรมต่อสภาพแวดล้อม ถ้าเริ่มนับการรับรู้ทางทัศนการเป็นจุดเริ่มต้น จะมีอิทธิพลสำคัญดังนี้

1) สภาพแวดล้อมกายภาพในฐานะที่เป็นข่าวสารการรับรู้

สภาพแวดล้อมกายภาพจะถูกรับรู้ โดยความเป็นระบบของข่าวสาร ซึ่งสามารถจำแนกเป็นข่าวสารใหม่ คือเป็นข่าวสารจากสภาพแวดล้อมกายภาพที่เพิ่งพบเห็นเป็นครั้งแรกกับข่าวสารเก่า คือข่าวสารที่เคยพบมาก่อนหน้านี้ ซึ่งข่าวสารทั้งสองประเภทย่อมก่อให้เกิดการรับรู้ต่างกัน คือ ข่าวสารใหม่ย่อมรับรู้หรือกระตุ้นได้มากกว่า

รูปแบบสถาปัตยกรรมไทยย่อมเป็นข่าวสารที่แตกต่างจาก รูปแบบสถาปัตยกรรมแนวสากล มี “สัญญาณ” ชี้แนะ ปรากฏอยู่เป็นสมบัติเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็น รูปทรง สี การใช้วัสดุก่อสร้าง ฯลฯ มีส่วนในการดึงดูด ความสนใจของผู้รับรู้ได้

2) ประสพการณ์ของบุคคลที่รับรู้สภาพแวดล้อม

ประสพการณ์ของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้ โดยสะสมสิ่งที่รับรู้ เข้ามา ผลของการรับรู้มีความสัมพันธ์กับสิ่งที่บุคคลรู้หรือรู้สีก่อน สิ่งที่ได้รับกลายเป็นมโนทัศน์ (concept) ทำให้รู้ว่าเป็นสิ่งนั้นสิ่งนี้ ประสพการณ์ของบุคคลนั้นเกิดจากการเรียนรู้ บุคคลที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน เกิดการเรียนรู้ต่างกัน และสะสมประสพการณ์ที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ประสพการณ์ที่ต่างกันอาจทำจากการฝึกฝน (ความถี่ในการรับรู้) แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น สถาปนิกสามารถรับรู้ทางทัศนการ เช่น ในการรับรู้รูปทรง สี สัน ผิวด้าน ฯลฯ ได้สูงกว่าบุคคลทั่วไป

คุณค่าเป็นตัวกำหนดทัศนคติซึ่งเกี่ยวข้องกับความรู้สึกต่าง ๆ และขณะเดียวกันทัศนคติมีผลต่อการรับรู้ และการรับรู้มีผลต่อทัศนคติ คุณค่าจึงเป็นตัวกำหนดการรับรู้บุคคลจะมี

การรับรู้อย่างไรย่อมขึ้นอยู่กับระบบคุณค่ายึดถือ ทั้งการรับรู้ ทัศนคติ และคุณค่า ต่างก็เป็นผลของประสบการณ์ที่สะสมกันมา (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2537, น.77)

3) ความใส่ใจและการให้คุณค่า

ความใส่ใจเป็นไปตามเป้าหมายทางพฤติกรรมปัจจุบัน หรืออนาคต ส่วนการให้คุณค่าจะเป็นไปตามประสบการณ์ในอดีต ความใส่ใจ ขึ้นอยู่กับเป้าหมายทางพฤติกรรม เช่น ความจำเป็น ความสนใจ ความต้องการ ฯลฯ นั่นคือ มีความจำเพาะเจาะจง ในการรับรู้

การให้คุณค่า เป็นไปตามความแตกต่างทางวัฒนธรรมของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล ในทำนอง ค่านิยม อันเป็นตัวกำหนดทัศนคติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความรู้ต่าง ๆ และความเชื่อถือ

2.3.2 การสื่อความหมายทางสถาปัตยกรรม

1) ความหมายทางสัญลักษณ์

ความหมายทางสัญลักษณ์ เป็นผลจากกระบวนการเรียนรู้ โดยความหมายของสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ จะอ้างอิงถึงสิ่งที่สอดคล้องกับประสบการณ์ที่สั่งสมมาในอดีตเป็นสำคัญ โดยการศึกษาแขนงหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบสัญลักษณ์ คือ Semiology (Lang, 1987, pp.204-206) ตัวอย่างเป็นที่สภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น รูปร่างหน้าตาของอาคาร ไม่ว่าจะเป็นผิวสัมผัส สี แสงเงา เป็นต้น เหล่านี้ล้วนถือเป็น Signifier (สื่อ) ที่มากระทบระบบจักษุสัมผัสจากนั้นระบบความคิด (thought) ของผู้รับรู้จะพยายามอ้างอิงถึงสิ่งที่มีอยู่ในสมองเดิม (reference) เพื่อให้สัมพันธ์กับการตีความหมาย (signifier) ซึ่งอาจได้ผลแตกต่างกันแต่ละประสบการณ์ (object) ซึ่งในที่นี้หมายถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมที่คุ้นเคยของแต่ละบุคคล หรือกลุ่มบุคคล

2) สภาพแวดล้อมที่เป็นสื่อ

สภาพแวดล้อมกายภาพที่มนุษย์สร้างขึ้น ผู้ออกแบบสามารถควบคุมเพื่อให้เป็นสภาพแวดล้อมเป็นสื่อที่มีความหมายทางสัญลักษณ์ มีดังต่อไปนี้ (Jenck, 1978)

2.1) ลักษณะอาคาร (Building Configuration)

รูปร่าง รูปทรง ของอาคาร ตลอดจนลักษณะโดยรวม เช่น ความเป็นเอกภาพ ความสมมาตร ล้วนมีความหมาย ซึ่งเป็นไปได้ว่าความหมายแบบตรงๆ หรือความหมายเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งต้องมีการตีความลึกลงไป

2.2) ลักษณะการจัดที่ว่าง (Spatial Configuration)

ที่ว่างการปิดล้อมปริมาตรตลอดจนสัดส่วนล้วนมีความหมายทางสัญลักษณ์ ซึ่งมักมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของอาคารหรือผู้ใช้ เช่น สภาพแวดล้อมที่ออกแบบสำหรับเป็นที่ทำการของทางราชการที่สำคัญย่อมจัดปริภูมิ (space) แตกต่างจากสภาพแวดล้อมสำหรับเป็นบ้านพักอาศัยธรรมดา เป็นต้น

2.3) วัสดุก่อสร้าง (Materials)

วัสดุก่อสร้างสามารถส่งเสริมความเข้าใจสภาพแวดล้อมให้แก่ผู้ใช้ เช่น การใช้วัสดุหลักกับอาคารที่ต้องการความทันสมัย หรือเพื่อแสดงความก้าวหน้าทางวิทยาการ การเลือกใช้วัสดุไม้ในร้านอาหารและชนบทของชาติตะวันตก เป็นต้น

2.4) แสงสว่าง (Illumination)

การจัดสภาพแวดล้อมโดยใช้แสง ไม่ว่าจะเป็นแสงธรรมชาติ หรือแสงประดิษฐ์อย่างมีความหมาย จะเกี่ยวพันอย่างแนบแน่นกับเรื่องความรู้สึกของผู้ใช้เป็นอย่างยิ่ง และต่อเนื่องไปถึงการตีความ เช่น ผู้คนจะให้คุณค่าของการจัดแสงแบบ “indirect” เช่น ร้านอาหารระดับดี ๆ ซึ่งแสดงถึงความมีระดับในการจัดแสงสว่าง ในขณะที่การจัดแสงสว่าง แบบ “direct” (ด้วยหลอดฟลูออเรสเซนต์) แสดงความไม่มีระดับ (low class) เป็นต้น

2.5) สี (Color)

การใช้สีบางครั้งจะใช้แตกต่างกับตามธรรมเนียมปฏิบัติของแต่ละสังคม เช่น ในธรรมเนียมไทย ให้สีงวนสีแดงและสีทองไว้ใช้ในแวดวงศาสนศิลป์ และ สถาปัตยกรรมในส่วนพระมหากษัตริย์ เป็นโดยที่สีมิได้เป็นตัวกำหนดความหมายในตัวเอง แต่เป็นการกำหนดความหมายจากคนในสังคมตามธรรมเนียมแต่ละท้องถิ่น

3) วิธีการสื่อความหมายทางสถาปัตยกรรม

ชาร์ลส์ เจนคส์ (Jencks ,1978) ได้อธิบายวิธีการไว้ดังต่อไปนี้

3.1) Metaphor

เป็นวิธีการสื่อความหมายโดยการอุปมา โดยการใช้สิ่งหนึ่งซึ่งมีคุณลักษณะคล้ายกันมาเปรียบเทียบกับอธิบายสิ่งอีกสิ่งหนึ่ง เป็นการสื่อความหมายโดยการใช้ตัวแทนในงานสถาปัตยกรรม ผู้ใช้หรือผู้รับรู้อาจตีความหมาย โดยการเรียนรู้จากรูปแบบอาคารแล้วนำไปเชื่อมโยงกับคุณลักษณะของบางสิ่งบางอย่างที่เคยมีประสบการณ์ ซึ่งอาจจะตรงหรืออาจจะคลาดเคลื่อนจากความหมายที่ผู้ออกแบบประสงค์จะสื่อสารก็ได้ นอกจากคุณลักษณะของรูปทรง

แล้ว ยังมีคุณลักษณะด้านอื่น ๆ เช่น ผิวสัมผัส สี ฯลฯ ของสถาปัตยกรรม ที่สามารถสื่อความหมายเชิงอุปมาได้เช่นกัน

3.2) Words

เป็นการสื่อความหมายเหมือนคำศัพท์ในทางหลักภาษา คือ รูปแบบองค์ประกอบของสถาปัตยกรรม เช่นเสา พื้น ผนัง หน้าต่าง หลังคา ฯลฯ ล้วนมีความหมายเฉพาะในตัวเอง ตัวอย่าง เสาทรงโรมัน เมื่อประกอบอยู่กับอาคารโรมันก็มีความหมาย คือ เสาที่มีทรงโรมัน แต่เมื่อนำเสานี้มาประกอบกับอาคารสมัยใหม่ต่อไป เสดังกล่าวก็จะเป็นศัพท์ที่แสดงความหมายคือความเป็นโรมัน

3.3) Syntax

เป็นวิธีการสื่อความหมายที่ค่อนข้างมีแบบแผน มีตัวควบคุมความหมายโดยธรรมเนียม (conventional meaning) คือ ต้องมีการจัดตำแหน่งสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ผู้ใช้จึงจะสามารถเรียนรู้ความหมายได้ และมีความเข้าใจ เสมือนระบบไวยากรณ์ (grammar) ในทางภาษา

3.4) Semantics

เป็นวิธีการสื่อความหมายที่อาศัยการตีความหมายความเห็นความรู้สึก โดยมักการอ้างถึงความหมายที่เป็นที่เข้าใจในแต่ละวัฒนธรรมหรือสังคม (associative meaning) ความเข้าใจในสิ่งเดียวกันอาจแตกต่างกันได้ตามแต่ละพื้นฐานของคนในสังคม และวัฒนธรรมนั้น เช่น ในสังคมทั่วไปถือว่ากางเกงเป็นสัญลักษณ์ของผู้ชาย แต่ในบางเชื้อชาติผู้ชายสวมกระโปรงไม่ใช่สิ่งแปลกแต่อย่างใด เช่น ชาวสก๊อต เป็นต้น

3.5) Pragmaticism

เป็นวิธีการสื่อความหมายที่เกิดจากกระบวนการตรรกะตรงด้านเหตุผล เป็นความหมายที่สมเหตุสมผลไม่ขัดธรรมชาติ (Spontaneous meaning) เช่น การใช้สีเขียว หรือพื้นสีน้ำตาล กับการสร้างอาคารอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ แสดงถึงความหมายเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ ซึ่งมีเหตุผลเป็นต้น

4) เป้าหมายการสื่อความหมายทางสัญลักษณ์

4.1) การนำเอกลักษณ์ไทยมาใช้ในการออกแบบ หรือการอิงลักษณะทางรูปธรรมในอดีตมาใช้ในการออกแบบ สมภพ ภิรมย์ ได้กล่าวถึงแนวทางในการนำเอกลักษณ์ไทย

มาใช้ในการออกแบบอาคารไว้ว่า “การจะพัฒนารูปแบบของงานสถาปัตยกรรม ต้องอาศัยรูปแบบที่มีมาแต่อดีต วัดวังและเรือนไทยและต้องให้ความสำคัญในด้านความสัมพันธ์ระหว่างฐานานุรูปกับฐานานุศักดิ์ด้วย กล่าวคือลักษณะไทยประเพณีใช้ได้เฉพาะกับอาคารทางศาสนา และอาคารที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์เท่านั้น” (สมภพ ภิรมย์ .2532, น.76-81)

การนำลักษณะของอาคารทางศาสนามาใช้โดยมีการปรับเปลี่ยน หรือทำให้เรียบง่ายขึ้น เช่น การเจาะช่อง การย่อมุม การลดชั้นของหลังคา เป็นต้น (ตรึงใจ บุรณะสมภพ, 2533, น.117-118) รูปแบบของไทยจะปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย โดยนำวัสดุที่หาได้ คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอย รวมทั้งเทคโนโลยีของยุคนั้นๆมาประยุกต์ใช้ โดยมีฉันทลักษณ์ของสถาปัตยกรรมไทยเป็นตัวกำหนดรูปแบบโดยรวม ถือว่าเป็นสถาปัตยกรรมของชาติ (ภิญโญ สุวรรณคีรี, 2537, น.56)

4.2) การสื่อความหมายเชิงนามธรรม

โชติ กัลยาณมิตร (2539, น.23) ได้วิเคราะห์การสื่อความหมายเชิงนามธรรมในงานสถาปัตยกรรมไทยไว้ดังนี้

(1) ความสงบ นิ่ง อธิบายได้ว่า ในทางปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน ความมีสติระลึกได้ในทุกขณะจิตเป็นสมาธิที่ป้องกันกิเลสมิให้เข้าถึงได้ การปฏิบัติเช่นนี้เป็นปกติวิสัย เป็นเครื่องมือที่ทางพุทธศาสนาถือว่าสามารถช่วยในการตัดภพชาติหรือตัดวัฏสงสารได้ นี่คือการทำจิตใจให้เข้าถึงความสงบนิ่ง ถ้านำความสงบนิ่งมาแปลเป็นรูปวัตถุทางสถาปัตยกรรม ควรมีรูปลักษณะอย่างไร

(2) ความเบา อธิบายได้ว่า ความนิ่งความสงบภายในจิตใจอันเป็นสมาธิทำให้เกิดความว่างจากกิเลส เป็นเครื่องมือช่วยให้เกิดความเบาขึ้นในใจพร้อมกับความนิ่งและสงบนั้น ถ้านำความเบามาแปลเป็นรูปวัตถุทางสถาปัตยกรรม ควรมีรูปลักษณะอย่างไร

(3) การลอยสู่เบื้องสูง อธิบายได้ว่า ธรรมชาติของความเบานั้นย่อมลอยสูงขึ้นสู่เบื้องสูงความหนาและความหนักของกิเลสในใจของคนนั้นหากขัดเกลาลงได้ตามวิถีการปฏิบัติของพุทธศาสนาแล้ว ก็จะเข้าใจถึงความพ้นทุกข์ (นิพพานธาตุ) มากขึ้น ในไตรภูมิพระร่วงซึ่งได้กล่าวถึงภพภูมิที่ลำดับความเบาของกิเลสนั้นมาแปลเป็นรูปวัตถุทางสถาปัตยกรรมแล้ว รูปสถาปัตยกรรมนั้นควรเป็นอย่างไร

ความนิ่ง ความเบา และลอยในสถาปัตยกรรมไทยนั้น แสดงให้เห็นเหตุผลในการออกแบบได้ชัดเจน ถ้าพิจารณาสถาปัตยกรรมไทยแต่ละส่วนให้ละเอียดแล้วพบว่า ช่างในอดีตมีความฉลาดในการแปลนามธรรมให้ออกมาเป็นรูปวัตถุอย่างได้ผลดี

จากแนวความคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องข้างต้น สามารถสรุปประเด็น
ศึกษาต่างได้ดังนี้

- 1) รูปแบบองค์ประกอบผังอาคาร
 - 1.1) การใช้น้ำเป็นองค์ประกอบในผัง
- 2) รูปแบบรูปทรงและองค์ประกอบสถาปัตยกรรม
 - 2.1) รูปทรงยอดแหลมสูง
 - 2.2) รูปทรงยอดแหลมสูงซ้อนชั้น
 - 2.3) รูปทรงแบบมีส่วนยื่นปกคลุม
 - 2.4) รูปทรงหน้าจั่ว
 - 2.5) การยกพื้นเรือน
- 3) รูปแบบการใช้วัสดุก่อสร้าง
 - 3.1) การใช้วัสดุก่อสร้างแบบเป็นตัวเชื่อมกาลเวลา
 - 3.2) การใช้วัสดุก่อสร้างแบบมีฐานานุศักดิ์
 - 3.3) การใช้วัสดุก่อสร้างสีธรรมชาติ
- 4) รูปแบบการใช้ส่วนประณีตสถาปัตยกรรม
 - 4.1) การใช้ส่วนประณีตสถาปัตยกรรมแบบสุนทรีย์ภาพ
 - 4.2) การใช้ส่วนประณีตสถาปัตยกรรมประกอบโครงสร้าง
 - 4.3) การใช้ส่วนประณีตสถาปัตยกรรมแบบเสริมสร้างฐานานุศักดิ์